

ZARZĄDZANIE KULTURĄ FIZYCZNĄ, ZDROWIEM I BEZPIECZEŃSTWEM

Współczesne wybrane aspekty

Redakcja naukowa (Edited by):

Dariusz Skalski

Natalia Nesterchuk

Svitlana Kryshchanovych

Natalia Semenova

**ZARZĄDZANIE KULTURĄ FIZYCZNĄ, ZDROWIEM
I BEZPIECZEŃSTWEM**

Współczesne wybrane aspekty

MANAGEMENT OF PHYSICAL CULTURE, HEALTH AND SAFETY

Contemporary selected aspects

**ZARZĄDZANIE KULTURĄ FIZYCZNĄ,
ZDROWIEM I BEZPIECZEŃSTWEM**

Współczesne wybrane aspekty

**MANAGEMENT OF PHYSICAL CULTURE,
HEALTH AND SAFETY**

Contemporary selected aspects

Redakcja naukowa / *Edited by*

Dariusz Skalski

Natalia Nesterchuk

Svitlana Kryshtanovych

Natalia Semenova

Starogard Gdański 2021

Pomorska Szkoła Wyższa w Starogardzie Gdańskim

Konsultant naukowy monografii / Scientific consultant of the monograph:

prof. dr hab. n. med. Igor Grygus

Redakcja naukowa / Edited by:

Dariusz Skalski, Natalia Nesterchuk,
Svitlana Kryshtanovych, Natalia Semenowa

Recenzja / Reviewers: Ewa Zieliński (dr n. o zdrowiu, profesor)

Sekretarz redakcji / Assistant editor: Dariusz Skalski

Korekta, skład i łamanie / Correction, composition and breaking:

Halina Muchowska – Skalska (filolog) i Dariusz Skalski

Okładka / Cover: Dariusz Skalski i Bogdan Kindzer

© Copyright by Pomorska Szkoła Wyższa, Ul. Kościuszki 112/114, 83-200 Starogard Gdański

Żadna część tej publikacji nie może być kserowana, reprodukowana, zapisywana w jakimkolwiek systemie przechowywania informacji, przekazywana w jakiegokolwiek – mechanicznej, fotograficznej, elektronicznej lub innej – formie zapisu bez pisemnej zgody właściciela praw.

© The Author(s) 2021

These monographs are published with Open Access at Pomeranian Academy in Starogard Gdański. Open Access These articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Noncommercial License which permits any noncommercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author(s) and source are credited. Attribution — You must attribute the work in the manner specified by the author or licensor (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work). Noncommercial — You may not use this work for commercial purposes. Share Alike — If you alter, transform, or build upon this work, you may distribute the resulting work only under the same or similar license to this one.

Zawartość tej monografii jest objęta – Creative Commons Uznanie Autorstwa – Użycie niekomercyjne – Na tych samych warunkach 3.0

Liczba znaków: 349 859 (ze streszczeniami i okładką).

Liczba grafik: 66 x 1 000 znaków (ryczałt) = 66 000 znaków.

Razem: Liczba znaków: 415 859

(ze streszczeniami, okładką i grafikami) = 10, 396 arkuszy wydawniczych.

Number of characters: 349 859 (with abstracts).

Number of images: 66 x 1 000 characters (lump sum) = 66 000 characters.

Total: Number of characters: 415 859 (with abstracts, summaries and graphics) = 10, 396 sheets publications.

Pomorska Szkoła Wyższa, Ul. Kościuszki 112/114, 83-200 Starogard Gdański

ISBN 978-83-89481-15-3

SPIS TREŚCI (ЗМІСТ)

OD REDAKTORÓW NAUKOWYCH (ВІД НАУКОВИХ РЕДАКТОРІВ)

Dariusz Skalski, Natalia Nesterchuk, Svitlana Kryshtanovych,
Natalia Semenova 8

WSTĘP (ВСТУП)

Dariusz Skalski, Natalia Nesterchuk, Svitlana Kryshtanovych,
Natalia Semenova 10

Rozdział 1 (Розділ 1)

MOTYWAЦИЙНИЙ КРИТЕРІЙ ЯК ОСНОВА СФОРМОВАНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ МЕНЕДЖЕРІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

KRYTERIUM MOTYWACYJNE JAKO PODSTAWA KSZTAŁTOWANIA SIĘ PROFESJONALNYCH MENADŻERÓW KULTURY FIZYCZNEJ I SPORTU

Світлана Криштанович, Мирослав Криштанович 12

Rozdział 2 (Розділ 2)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ УБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТТЯ, ЗДОРОВ'Я І ПРАЦЕЗДАТНОСТІ СПОРТСМЕНІВ В УКРАЇНІ

INSTITUTIONAL-LEGAL AND FINANCIAL ASPECTS OF LIFE, HEALTH AND WORKABILITY OF ATHLETES IN UKRAINE

Людмила Чвертко, Ірина Кирилюк 27

Rozdział 3 (Розділ 3)

ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ОБ'ЄКТИВНОСТІ СУДДІВСТВА В КІОКУШИНКАЙ КАРАТЕ

WYKORZYSTANIE TECHNOLOGII CYFROWEJ DO ZWIĘKSZENIA OBIEKTYWIZMU SĘDZIOWANIA KARATE KYOKUSHINKAI

Богдан Кіндзер, Любомир Вовканич, Сергій Нікітенко, Іван Ільницький,
Сергій Вишневецький, Василь Матвіїв 45

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ УБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТТЯ, ЗДОРОВ'Я І ПРАЦЕЗДАТНОСТІ СПОРТСМЕНІВ В УКРАЇНІ

INSTITUTIONAL-LEGAL AND FINANCIAL ASPECTS OF LIFE, HEALTH AND WORKABILITY OF ATHLETES IN UKRAINE

Людмила Чвертко¹, Ірина Кирилюк¹

¹ Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Ключові слова: спортивний травматизм, ризики, страховий захист, страхування, страхування спортсменів, добровільне страхування від нещасних випадків, обов'язкове державне страхування, медичне страхування.

Key words: sports injuries, risks, insurance protection, insurance, sports insurance, voluntary accident insurance, compulsory state insurance, health insurance.

Анотації

У статті розглядаються особливості організації та забезпечення страхового захисту спортсменів в Україні, обґрунтовано його необхідність та визначено роль страхових компаній у цьому процесі. Висвітлено сутність страхування ризиків у галузі фізичної культури та спорту та охарактеризовано специфіку його реалізації. Здійснено оцінку сучасного стану розвитку системи видів та форм страхування, метою здійснення яких є забезпечення гарантій захисту життя, здоров'я і працездатності українських спортсменів. Встановлено, що страховий захист у цій сфері діяльності надається завдяки функціонуванню таких видів страхування, як страхування від нещасних випадків та медичне страхування, зокрема, страхування медичних витрат. Здійснено оцінку нормативно-правової бази, яка врегульовує процес страхування ризиків втрати життя, здоров'я та працездатності як професійних спортсменів, так і спортсменів-аматорів в Україні, окреслено проблеми його розвитку. З огляду на актуальність забезпечення безпеки спортсменів методами страхування та значний потенціал цього сектору страхового ринку, обґрунтовані основні шляхи його активізації та удосконалення.

В статье рассматриваются особенности организации и обеспечения страховой защиты спортсменов в Украине, обоснована его необходимость и определена роль страховых компаний в этом процессе. Освещена сущность страхования рисков в области физической культуры и спорта, охарактеризована специфика его реализации. Осуществлена оценка современного состояния развития системы видов и форм страхования, целью осуществления которых является обеспечение гарантий защиты жизни, здоровья и работоспособности украинских спортсменов. Установлено, что страховая защита в этой сфере деятельности предоставляется благодаря функционированию таких видов страхования, как страхование от несчастных случаев и медицинское страхование, в частности, страхование медицинских расходов. Осуществлена оценка нормативно-правовой базы, которая регулирует процесс страхования рисков потери жизни, здоровья и

работоспособности как профессиональных спортсменов, так и спортсменов-любителей в Украине, очерчены проблемы его развития. Учитывая актуальность обеспечения безопасности спортсменов методами страхования и значительный потенциал этого сектора страхового рынка, обоснованы основные пути его активизации и совершенствования.

The articles consider the peculiarities of the organization and provision of insurance protection of athletes in Ukraine, which determines its necessity and the defined role of insurance companies in this process. The essence of insurance risks in the field of physical culture and sports is highlighted and the specifics of its implementation are characterized. An assessment of the current state of development of the system of types and forms of insurance, the purpose of which is to ensure guarantees of protection of life, health, and ability to work of Ukrainian athletes. It is established that insurance protection in this area of activity is provided through the operation of such types of insurance as accident insurance and health insurance, in particular, medical expenses insurance. An assessment of the regulatory framework, which will regulate the process of insuring the risks of loss of life, health, and ability to work of both professional and amateur athletes in Ukraine, outlined the problems of its development. Given the urgency of ensuring the safety of athletes through insurance methods and the significant potential of this sector of the insurance market, the main ways of its activation and improvement are justified.

Вступ

Фізична культура та спорт є соціально-економічною системою, яка за своїм функціональним призначенням значною мірою впливає як на відтворення основної продуктивної сили суспільства – людини, її фізичного стану та здоров'я, так і на імідж держави – через популяризацію спорту та досягнення спортсменів.

Характерною ознакою спорту є постійне суперництво. Прагнення спортсменів досягти високих результатів вимагає від них підвищеного фізичного навантаження і нервового напруження під час тренувань та змагань, а спортивна діяльність пов'язана з підвищеним рівнем травматизму, професійними захворюваннями, що становлять загрозу для їх здоров'я і визначають спортивну результативність.

Безпека професійних спортсменів та спортсменів-аматорів залежить від комплексу численних системних і специфічних ризиків, які пов'язані як зі спортивною діяльністю, так і повсякденністю. Наявність комплексу ризиків у спортивній галузі потребує системного вирішення та застосування ефективних заходів з безпеки на всіх етапах спортивної діяльності. Серед таких заходів чільне місце відводиться страхуванню як фінансовому механізму убезпечення життя, здоров'я та працездатності спортсменів.

Галузь фізичної культури та спорту є дуже привабливою для страхових компаній в країнах з розвинутою ринковою економікою, де страховики не лише страхують особисті ризики професійних спортсменів та спортсменів-

аматорів, а й забезпечують страхування різноманітних майнових ризиків спортивних клубів та інших суб'єктів спортивної діяльності. В Україні розвиток цього сектору страхового ринку характеризується низькими показниками та незначним рівнем охоплення ризиків. Водночас популяризація фізичної культури та спорту в країні створює сприятливі умови для формування страхового поля з високими ємністю та рівнем проникнення страхування, й вимагає удосконалення законодавства України у цій сфері та коректив поведінки суб'єктів страхової справи в цьому сегменті страхового ринку.

Мета дослідження – обґрунтування організаційно-правових та фінансових засад убезпечення життя, здоров'я і працездатності спортсменів в Україні методом страхування, а також розробка рекомендацій щодо його оптимізації.

Результати дослідження

Фізична культура і спорт є важливими елементами загальної культури суспільства, що формують такі соціальні цінності, які сприяють зміцненню здоров'я окремої людини та оздоровленню нації. Вагомими чинниками оздоровлення людини, її самовизначення і самореалізації є інтеграційні, духовні та фізичні можливості спорту. Заняття спортом та фізичною культурою дозволяють покращити власні фізичні можливості й навички, отримати моральне та матеріальне задоволення, поліпшити особисті або групові рекорди, отримати суспільне визнання.

Дослідження розвинутих країн доводять, що регулярні заняття фізичною активністю допомагають скоротити захворюваність на хвороби серцево-судинної системи до 36%, а також, в окремих випадках, зменшити негативний вплив на організм людини шкідливих звичок, підвищити стресостійкість та відволікти від асоціальної поведінки, сприяти розвитку усіх сфер суспільства [1].

Одним із пріоритетних завдань розвитку сильної держави і здорового українського суспільства є розвиток фізичної культури та спорту як основного чинника зміцнення і збереження здоров'я громадян, забезпечення їх безпеки.

Попри те, що останнім часом в Україні спостерігається позитивна тенденція зростання кількості осіб, які використовують різні види та форми оздоровчої рухової активності (табл. 1), за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, Україна в 2019 р. за показником здоров'я населення посіла 93 місце у світовому рейтингу серед 169 країн світу [1].

Таблиця 1

Діяльність закладів фізичної культури і спорту в Україні.**

Показники	Роки							
	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Кількість осіб, що займаються спортом	1014911	1265956	1218362	978163	941849	972802	978532	970511
у т. ч.:								
у дитячо-юнацьких спортивних школах, спеціалізованих дитячо-юнацьких школах олімпійського резерву та школах вищої спортивної майстерності	633980	723727	619758	494286	497012	496348	474786	464566
жінок	247222	322902	290267	240583	235545	229862	231005	229363
осіб з інвалідністю	7169	17342	19738	12722	11398	11380	11568	11301
Кількість осіб, які займаються фізичною культурою та спортом	4105054	5030943	4918331	4388877	4532888	4867218	5048543	5167057
у т. ч.:								
у закладах дошкільної освіти*	-	-	420797	508098	517167	524671	570066	664007
у закладах загальної середньої освіти*	1914177	2037429	1520243	1396771	1664505	1726537	1804121	1913403
на підприємствах, в установах, організаціях, фізкультурно-оздоровчих клубах за місцем проживання, позашкільних навчальних закладах	1623732	2150776	2235157	1871811	1726934	2006259	2067403	2044626
Із загальної кількості осіб, які займаються фізичною культурою та спортом								
жінки	1250958	1598754	1723415	1620286	1767764	1998190	2007932	2107937
особи з інвалідністю, що займаються реабілітаційно-оздоровчою роботою	22069	33464	43267	36110	36189	46619	46519	58500

* без урахування осіб, які відвідували заняття (уроки) з фізичної культури (фізичного виховання), що здійснювались у рамках навчального процесу.

** Джерело: [2, с.157]

Дані табл. 1 свідчать про популярність занять спортом серед молоді. Частка осіб, які займаються спортом у дитячо-юнацьких спортивних школах, спеціалізованих дитячо-юнацьких школах олімпійського резерву та школах вищої спортивної майстерності у 2019 р. склала 47,9% від загальної кількості осіб, які займаються спортом. Спостерігається тенденція щодо зростання занять спортом і серед осіб з інвалідністю: у 2019 р. порівняно з 2000 р. їхня кількість зросла майже в 1,6 разу.

Для осіб, які мають бажання займатися фізичною культурою та спортом, у країні доступна сучасна спортивна інфраструктура. Наявність спортивної інфраструктури сприяє популяризації спорту серед населення, залученню до занять спортом різних вікових груп і покращенню спортивних досягнень спортсменів на змаганнях різного рівня.

Динаміка кількісних показників розвитку спортивної інфраструктури в Україні представлена в табл. 2.

Таблиця 2

Кількість спортивних споруд для заняття спортом в Україні.**

Спортивні споруди	Роки							
	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Стадіони з трибунами на 1500 місць і більше	1128	1147	1108	974	936	963	956	960
Спортивні майданчики	35674	39977	40260	36065	36096	36684	37090	35028
Футбольні поля	9910	11248	11730	10851	10899	11135	11097	10900
Лижні бази	122	103	72	55	55	57	58	62
Стрілецькі тири криті і напіввідкриті на дистанцію не менше 25 м	7598	6538	5379	4299	4212	4147	4110	3839
Плавальні басейни	509	510	593	492	534	557	545	557
Спортивні зали площею не менше 162 м ²	17032	17189	17176	14772	14664	14791	14771	14634
Легкоатлетичні ядра (арени), що не входять до складу стадіонів	183	231	257	241	231	225	224	234
Майданчики з тренажерним обладнанням	11300	11286	11738	12115	12435	13208	13726	13955
Трампліни лижні	19	22	25	25	25	31	30	31
Кінно-спортивні бази	29	33	57	48	49	53	53	54
Велотреки	4	4	4	3	3	5	5	5
Споруди зі штучним льодом	10	13	61	57	54	54	54	56

*за даними Міністерства молоді та спорту України (на кінець року)

**Джерело: [2, с.158]

Одним із постулатів безпеки життєдіяльності є твердження про те, що будь яка діяльність людини має ризиковий характер. Проте ймовірність реалізації ризиків є величиною змінною, що варіює від 0 до 1. З огляду на це, різні сфери діяльності людини можна визначити як менш, чи більш ризикові.

Галузь фізичної культури і спорту, як показують дослідження, є специфічною щодо оцінки рівня безпеки [3, с. 7]. У разі, коли мова йде про фізичну культуру та фізичне виховання рівень ризиків є значно

нижчим, ніж при заняттях професійним спортом. Очевидно, що фізична культура та фізичне виховання створюють мінімум ризиків для людини, а перелік цих ризиків відповідає тому комплексу зовнішніх загроз, які характерні для повсякденної діяльності пересічної особи на певній території у певний час.

Слід зазначити, що головними причинами отримання травм та виникнення нещасних випадків під час занять фізичним вихованням є:

- незадовільний стан місць та невідповідність умов для проведення занять;
- недостатня організація навчально-тренувальних занять і змагань;
- неправильна методика проведення занять, тренувань та змагань;
- порушення правил медичного та педагогічного контролю за здоров'ям осіб, які займаються фізичною підготовкою;
- недостатня виховна робота;
- несприятливі метеорологічні умови [4, с. 14].

Водночас спортивна діяльність пов'язана з численними системними та специфічними ризиками. Адже спорт і, особливо спорт вищих досягнень, як його різновид – це праця на межі людських можливостей. Тренувальні та змагальні навантаження сучасного спорту не тільки призводять до високого рівня функціональних можливостей спортсменів, але й є фактором підвищеного ризику щодо захворювань та травматизму.

Спортивний травматизм зумовлений багатьма об'єктивними та суб'єктивними причинами, які залежать не лише від індивідуальних помилок спортсменів, а й від помилок методичного та організаційного характеру (рис.1).

Рис. 1. Причини спортивного травматизму.

Більшість спортивних травм виникає внаслідок:

- 1) організаційних і методичних помилок у навчально-тренувальному процесі й змагальній діяльності спортсмена – 30,05%;
- 2) значного зниження тактико-технічної, фізичної, вольової підготовленості та стану здоров'я спортсмена – 69,95% [5, с. 83].

Співвідношення причин спортивного травматизму, їх значимість і питома вага залежать від виду спорту, характеру підготовки та кваліфікації спортсмена. За оцінками фахівців, найбільше травм отримують спортсмени, які не мають спортивного розряду (36%), наступними за рівнем травматизму є спортсмени III–II розрядів (31% і 21,5% відповідно), істотно нижчими є показники травматизму серед першорозрядників (7,8%), а найменше травмуються майстри спорту, майстри спорту міжнародного класу і заслужені майстри спорту (3,7%) [6, с. 85]. На показники травматизму також мають вплив сезон та погодні умови: у зимовий період травм більше (до 51%), ніж у літній період (21,8%), а в міжсезоння (у закритих приміщеннях) – 27,5% [7, с. 320].

Ризик виникнення травм та їх характер залежить від виду спорту, тренуваності та амплуа спортсмена. Характеристика найбільш поширених травм спортсменів відображена на рис. 2.

Удари	•пошкодження м'яких тканин без порушення цілості шкірного покриву
Вивихи	•повне зміщення суглобових поверхонь кісток, що викликає порушення функції суглоба
Переломи	•повне або часткове порушення цілості кістки
Рани	•пошкодження тканин і органів з порушення цілості їх покриву, викликане механічним впливом

Рис. 2. Види найбільш поширених травм під час занять спортом.

Спортсмени високого класу через професійні захворювання та травми змушені пропускати від 7 до 45% тренувальних занять і від 5 до 35%

змагальних стартів. Частка травмованих спортсменів, яким необхідне стаціонарне лікування становить близько 10%, а оперативного втручання потребують 5–10% спортсменів. Найбільшу частку в загальній кількості травм займають: ураження суглобів – 38%, забиття м'яких тканин – 31%, переломи та вивихи – 9% і 4% відповідно [7, с. 320].

З 1982 р. National Collegiate Athletic Association (NCAA), до якої входять освітні заклади США та Канади, збирає стандартизовані дані про травми на університетських спортивних змаганнях і тренуваннях через Систему Спостережень за Травмами (ISS). Дослідження NCAA свідчать, що показники травм є більш високими на змаганнях (13,8 пошкодження на 1000 змагань), аніж на тренуваннях (4,0 пошкоджень на 1000 тренувань). За останні роки суттєвих змін у цій пропорції не спостерігалось. [8; 9, с. 184].

Спортивні травми рідко небезпечні для життя, але вони впливають на загальну та спортивну працездатність спортсменів: знижується функціональна здатність організму, відбувається фізичне та психічне розтренування, з'являються негативні емоції та страх надовго втратити спортивну форму на відновлення якої часто потрібні великі зусилля і тривалий період часу [10, с. 208]. Кількість спортивних травм постійно збільшується і набуває дедалі більш загрозливих розмірів: якщо на початку сімдесятих років минулого століття спортивні травми становили 5–7 % від загальної кількості травм, в середині дев'яностих років – 12–17 %, то на початку нинішнього століття значення зазначеного показника сягає 20 % [11]. Внаслідок цього значно зростають прямі й непрямі витрати на лікування спортивних травм.

Враховуючи те, що діяльність у сфері фізичної культури та спорту спрямована на формування, збереження та зміцнення здоров'я людини, необхідною умовою забезпечення безпеки галузі є впровадження заходів з профілактики ризиків та зведення їх до мінімуму.

Безсумнівною істиною є твердження про те, що на практиці досягти нульового рівня ризику, тобто абсолютної безпеки, неможливо. Проблема зменшення впливу різного роду ризиків та мінімізації їхніх негативних наслідків є об'єктами пильного дослідження вчених. Адже без задоволення потреби попередження і відшкодування збитків неможливо забезпечувати безперервність процесу виробництва матеріальних благ, підтримувати належний рівень життя людей. Відносини, що складаються в суспільстві з цього приводу, мають об'єктивний характер і в своїй сукупності формують зміст економічної категорії «страховий захист». Специфіка цієї категорії зумовлена такими ознаками: випадковістю ризику; незвичайністю заподіяної шкоди; можливістю вираження шкоди

в натуральній або грошовій формі; необхідністю попередження, подолання наслідків події і відшкодування завданих нею збитків.

Сутність страхового захисту, з точки авторів фундаментального підручника зі страхування, полягає в нагромадженні й витрачання грошових та інших ресурсів для здійснення заходів з попередження, подолання або зменшення негативного впливу ризиків і відшкодування пов'язаних з ними втрат [12, с. 10].

Серед багатьох форм страхового захисту особлива роль належить страхуванню. Позитивний досвід економічно розвинених країн щодо використання механізму страхування в системі управління ризиками підтверджує його дієвість та доцільність.

На думку професора В. Д. Базилевича, сутнісною характеристикою страхового захисту, що забезпечується методом страхування, є його соціальна та суспільна направленість, оскільки акумульовані страховиком кошти страхувальників спрямовуються на формування страхового фонду і використовуються для захисту лише тих його учасників, які постраждали [13, с. 50].

Розглядаючи сутність страхування з позиції управління ризиками, О. В. Кнейслер зазначає: «страхування як метод нейтралізації ризиків у всіх сферах життя та господарської діяльності забезпечує мобілізацію значного обсягу капіталу, що є вагомим джерелом компенсації можливих фінансових втрат у випадку настання ризикових подій» [14, с. 125].

Як відомо, головним суб'єктом реалізації страхового захисту в сучасному світі є страховики. Проте в наукових працях дослідників теорії та практики страхування підкреслюється значення держави в реалізації страхового захисту. Зокрема, О. М. Остапенко наголошує, що держава виступає як гарантом здійснення страхового захисту, так і одним із головних суб'єктів страхових відносин [15, с. 83].

Убезпечити життя, здоров'я та працездатність як професійних спортсменів, так і спортсменів-аматорів в Україні покликані декілька різновидів страхування, до яких належать: добровільне страхування від нещасних випадків, обов'язкове державне страхування спортсменів вищих категорій та медичне страхування. Актуальність їхнього розвитку визначається взаємними інтересами всіх його учасників і суб'єктів, як-от:

- 1) особиста зацікавленість самих спортсменів та їх представників в мінімізації фінансових наслідків різного роду травм;
- 2) зацікавленість тренерів і організаторів спортивних заходів (спортивних змагань, а також навчально-тренувальних та інших заходів з підготовки до спортивних змагань за участю спортсменів) у забезпеченні

безпеки на спортивних об'єктах та нівелюванні несприятливих наслідків нещасних випадків;

3) прагнення держави забезпечити додаткові заходи захисту спортсменів в умовах зростання інтересу до проблем фізичної культури і спорту [16, с. 211].

Нині серед укладених страховими компаніями України договорів превалюють договори добровільного страхування спортсменів від нещасних випадків. Це так званий ризиковий вид особистого страхування і його метою є забезпечення страхового захисту на випадок втрати здоров'я чи смерті застрахованої особи внаслідок нещасного випадку. Тобто страхова компанія гарантує застрахованим фінансове відшкодування збитків, заподіяних внаслідок настання страхового випадку.

Страховими випадками за умовами добровільного страхування спортсменів від нещасних випадків визнаються: смерть застрахованого під час підготовки до змагань або участі в них; втрата застрахованим працездатності внаслідок поранення, контузії, травми або каліцтва, захворювання чи інвалідності, що сталися під час підготовки до змагань або участі в них. Як бачимо, випадки одержання травм під час спортивних занять та змагань, які нерідко виключаються з обсягу відповідальності страховиків при звичайному страхуванні від нещасних випадків, при страхуванні спортсменів, навпаки, є головною частиною спортивного покриття.

Водночас, слід відзначити, що «добровільність» страхування від нещасних випадків для спортсменів є умовною, адже за відсутності такого поліса страхування спортсмен не допускається до змагань. Це так званий «специфічний» вид обов'язкового страхування. Зазначений вид страхування, на думку фахівців, не має юридичної сили як закон, і тому за правовими ознаками його не можна назвати обов'язковим, але його можна вважати таким за сутністю [17, с. 237]. Принагідно зауважимо, що вимога мати страховий договір для спортсменів є стандартною вимогою до учасників змагань в усьому світі.

«Обов'язковість» добровільного страхування спортсменів від нещасних випадків в Україні регулюється не законами, а регламентами або правилами змагань. Зазначені нормативно-правові акти, визначаючи порядок організації проведення змагань, зобов'язують спортсменів-учасників цих змагань, мати страхове свідоцтво (поліс, сертифікат) добровільного страхування від нещасних випадків (визначеного п. 2 частини четвертої ст. 6 Закону України «Про страхування» [18]). Така умова, наприклад, міститься у Правилах спортивних змагань з альпінізму

[19], Правилах спортивних змагань з лижних гонок [20], Правила спортивних змагань з санного спорту [21] тощо. Деякі правила спортивних змагань містять вимогу щодо терміну дії страхового поліса: зокрема, Правилами спортивних змагань з тайландського боксу Муей Тай [22] визначено, що такий поліс має діяти протягом усього терміну змагань, в інших обумовлюється необхідний рівень захисту: зокрема в Правилах спортивних змагань з літакового спорту перед спортсменом ставиться вимога пред'явлення страхового поліса «здоров'я й життя, дія якого поширюється й на змаганнях» [23].

Добровільне страхування передбачає, що всі істотні моменти договору страхування визначаються виключно за згодою сторін. Зазвичай страховики пропонують декілька програм страхування, що відрізняються обсягами страхової відповідальності (страхового покриття) – переліком певних страхових ризиків (страхових випадків), з настанням яких здійснюється виплата, а також передбачають різні строки та територію дії договору.

Програми страхування спортсменів від нещасних випадків покривають такі ризики, як:

1. Тимчасова втрата застрахованою особою працездатності внаслідок нещасного випадку.
2. Інвалідність застрахованої особи, що настала внаслідок нещасного випадку.
3. Смерть застрахованої особи внаслідок нещасного випадку.

Страхові компанії, можуть застрахувати спортсмена як на рік, так і на період участі в змаганнях (спортивних зборах, спортивних таборах), забезпечуючи страховий захист цілодобово, або тільки під час безпосередньої участі в змаганнях, тощо. Як показують дослідження, найчастіше страхові договори укладають саме на час спортивних змагань [17, с. 238]. Договори страхування можуть укладатися в колективній або в індивідуальній формах. При цьому за індивідуальної форми страхувальником є фізична особа, яка укладає договір відносно себе самої або іншої фізичної особи (наприклад, дитини). Колективна форма передбачає, що страхувальниками можуть бути спортивні федерації, спортивні клуби, батьківські комітети, організовані групи фізичних осіб, організатори змагань та спортивних заходів й т. п., які укладають договори страхування на користь спортсменів. Грошова сума, в межах якої страховик відповідно до умов страхування зобов'язаний провести виплату при настанні страхового випадку, обумовлюється конкретною програмою страхування, або узгоджується страхувальником індивідуально. Розмір страхового тарифу, а відповідно й розмір страхового платежу за

договорами добровільного страхування від нещасних випадків залежать від групи ризику (рис. 3), до якої належить той чи інший вид спорту, а також визначається умовами страхування та терміном дії договору.

Групи в

Групи ризиків			
Дуже високі	Високі	Середні	Низькі
<ul style="list-style-type: none"> екстремальні види спорту (дельтапланеризм, альпінізм, скелелазіння, підводні та підземні види спорту, стрибки з парашутом, автмотоспорт, фрістайл-акробатика та ін.). 	<ul style="list-style-type: none"> контактні види спорту (вільна боротьба, греко-римська боротьба, рукопашний бій, традиційне карате, кінбоксинг, бокс, дзюдо, самбо); футбол; хокей із шайбою; важка атлетика; спортивна гімнастика; багатоборство; регбі; гірськолижний і лижний спорт та ін. 	<ul style="list-style-type: none"> ігрові види спорту (баскетбол, волейбол, гандбол, теніс, хокей на траві і т. д., крім футболу і хокею з шайбою); художня гімнастика; легка атлетика; стрільба з лука; стендова і кульова стрільба; фехтування; фігурне катання; віндсерфінг; вітрильний спорт; кінний спорт; акробатика; стрибки на батуті; ковзанярський спорт; санный спорт; велосипедний спорт та ін. 	<ul style="list-style-type: none"> плавання; водне поло; синхронне плавання; гольф, веслування; настільний теніс; спортивна аеробіка; бальмінтон; біатлон; городкового спорту та ін.

Рис. 3. Групи ризиків за видами спорту.

Розмір страхової виплати встановлюється у відсотках від страхової суми згідно з Правилами страхування від нещасних випадків, що встановлюються страховиком відповідно до вимог чинного законодавства. Розрахунок страхових відшкодувань виконується на підставі медичних документів (діагнозу, рекомендацій, заходів тощо).

Відповідно до ст. 43 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [24] та п.4 ст. 7 Закону України «Про страхування», спортсмени вищих категорій підлягають обов'язковому державному страхуванню. Порядок та умови проведення цього виду обов'язкового страхування, умови страхових виплат, встановлено Кабінетом Міністрів України [25].

Спортсменами вищих категорій, згідно зі ст. 1 Закон України «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні», визнаються спортсмени, які мають найвищі досягнення на офіційних національних та міжнародних змаганнях і які включені згідно зі спортивним рейтингом до складу збірних команд України [26].

Обов'язкове державне страхування спортсменів збірних команд України здійснюється на випадок: загибелі або смерті застрахованого під час підготовки до змагань та участі в них; втрати застрахованим

працездатності внаслідок поранення, контузії, травми або каліцтва, захворювання чи інвалідності, що сталися під час підготовки до змагань та участі в них [25]. Специфічною особливістю фінансування витрат, пов'язаних із цим видом обов'язкового державного страхування, є їх здійснення за рахунок коштів державного бюджету, що виділяються на утримання штатних збірних команд України.

Механізм бюджетного фінансування страхового захисту від ризиків, що супроводжують спортивну діяльність осіб з інвалідністю, для ефективного забезпечення останніх соціальними гарантіями, затверджений окремим нормативно-правовим актом – Порядком використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фізкультурно-спортивної реабілітації та спорту осіб з інвалідністю. Зокрема, у цьому документі зазначається, що «на забезпечення обов'язкового державного страхування спортсменів вищої категорії штатної команди національних збірних команд з видів спорту осіб з інвалідністю спрямовуються бюджетні кошти» [27].

Серед видів страхування, які забезпечують страховий захист спортсменів – і аматорів, і професіоналів, чільне місце посідає добровільне медичне страхування. Поліс добровільного медичного страхування є гарантією того, що при виникненні захворювань або травм, згідно умов договору, застрахованому спортсмену забезпечується:

- організація та оплата медичних послуг страховою компанією;
- медикаментозне забезпечення, яке необхідне для лікування;
- відшкодування коштів, витрачених на лікування, якщо лікування здійснювалося самостійно за попереднім погодженням з лікарем-координатором страхової компанії (відшкодування витрат може бути повним або частковим, відповідно до умов договору).

В теперішніх умовах особливого значення набуває потреба в убезпеченні життя та здоров'я спортсменів під час поїздок для участі в будь-яких спортивних заходах за кордоном. Такий вид подорожей попри економічну нестабільність стрімко набуває попиту в українському суспільстві, тому важливим питанням для спортсменів під час таких подорожей є умови, які б гарантували високий ступінь їхньої безпеки [28].

В цьому разі страховими компаніями для забезпечення страхового захисту спортсменів активно пропонується добровільне страхування медичних витрат, основний зміст якого – це компенсація медичних витрат, що можуть виникнути в закордонній поїздці внаслідок раптового захворювання або нещасного випадку [29, с. 69].

Водночас, слід зазначити, що іноді страхування в галузі професійного спорту провадять не лише для убезпечення життя, здоров'я

і працездатності спортсменів, а й для реклами та піару. Безліч прикладів таких незвичних страхових угод, укладених відомими спортсменами, зокрема, щодо страхування частин тіла, наведено в наукових працях, на сайтах різноманітних інтернет-видань тощо. Наприклад, про чітко окреслену «шоу-бізнес-спрямованість» та суто рекламну мету таких договорів зазначають у своїх публікаціях М. Тіхонова [17, с. 238] та В. Токарева [30, с. 53–54]. Топ найдорожчих страхових полісів професійних спортсменів, за якими передбачені мільйонні суми покриття ризиків, можна побачити на сайті популярного розважального журналу про життя знаменитостей [31].

В цілому сектор спортивного страхування на страховому ринку України не отримав належного розвитку та не виконує притаманних йому функцій. Ключовим чинником низького рівня розвитку страхування у галузі фізичної культури та спорту, насамперед масового, з нашої точки зору, є недостатня платоспроможність спортсменів та спортивних клубів, спортивних товариств, спортивних шкіл тощо.

Залучення у масовий спорт всіх верств населення будь-якого віку, будь-якого соціального становища та інтересів у спорті посилює проблему доступності адекватних та дієвих механізмів страхового захисту життя та здоров'я його учасників. Держава має зацікавлювати у фінансуванні витрат на страхування недержавний сектор шляхом надання податкових пільг та іншими методами.

Проведені нами дослідження показують, що потенціал страхування, в тому числі й у сфері фізичної культури та спорту, може бути реалізовано лише за умови економічного зростання країни, основним показником якого є збільшення ВВП на душу населення. На жаль, в Україні недостатньо уваги приділяється соціальній складовій економічного розвитку, що призводить до зниження життєвого рівня населення, а недостатня платоспроможність населення – до зниження попиту на страхові продукти. Зокрема, показники розвитку окремих видів особистого страхування в країні є вкрай низькими.

Потреба підвищення ефективності страхування різних категорій спортсменів обумовлює необхідність удосконалення законодавства України у цій сфері. Нагальною є вимога щодо чіткого законодавчого визначення норм страхового захисту з урахуванням ризиків різних видів спорту, а також механізмів, що забезпечують обов'язковість страхування спортсменів. Ми поділяємо думку вчених, щодо доцільності створення типових умов страхування спортсменів від нещасних випадків, на базі яких страховики могли б формувати конкретні диференційовані страхові продукти, орієнтовані на види спорту зі схожими видами травм [16, с. 215].

Зміни, що відбуваються в українському суспільстві: політичні, економічні та соціальні перетворення, обумовлюють необхідність посилення уваги до страхового захисту. Атмосфера зростаючої невизначеності спонукає страховиків до розробки таких страхових продуктів, які даватимуть змогу забезпечити страхувальників та застрахованих адекватним захистом. У найближчій перспективі особливу увагу, на наш погляд, буде зосереджено на дії страхового покриття на випадок зараження вірусом COVID-19, а також доцільності його розширення [32, с. 65].

Отже, спорт є важливою компонентою здорового способу життя, сприяє вихованню всебічно гармонійного розвитку особистості та формує міжнародний імідж держави.

Страхування створює гарантії для спортсменів щодо убезпечення від ризиків та небезпек для їхнього життя, здоров'я і працездатності, які неможливо спрогнозувати, проте вони мають високу вірогідність настання.

Велика кількість ризиків у сфері фізичної культури і спорту спонукали страховиків, що займаються ризиковим особистим страхуванням, проявити гнучкість у товарній політиці та розробити широкий спектр страхових послуг.

В Україні, згідно з чинним законодавством, спортсмени вищих категорій підлягають обов'язковому державному страхуванню, специфічною особливістю якого є фінансування витрат, пов'язаних із його здійсненням, за рахунок коштів державного бюджету. Серед добровільних видів найбільшого поширення набули добровільне страхування спортсменів від нещасних випадків та медичне страхування, зокрема, добровільне страхування медичних витрат. Кожен з цих видів представлений великою кількістю страхових програм як для професійних спортсменів, так і спортсменів-аматорів.

Передумовою подальшої активізації розвитку страхування життя, здоров'я і працездатності спортсменів є макроекономічна стабілізація та зростання рівня життя населення України, створення умов для активізації діяльності страховиків у цьому секторі страхового ринку, в тому числі й шляхом удосконалення його державного регулювання.

Література

1. Стратегія розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 р. № 1089 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-p>.

2. Статистичний щорічник України за 2019 рік. Державна служба статистики України. За редакцією І. Є. Вернера. Київ, 2020. 464с.
3. Заплатинський В. М. Спеціальність «безпека спорту» – актуальність та перспективи. *Науковий вісник Академії безпеки та основ здоров'я: збірник наукових праць. Спец. вип. «Нові тенденції в безпеці. Безпека спорту»*. Київ : ЦП «Компринт», 2018. С. 6–17.
4. Микитчик О.С. Рекомендації з техніки безпеки під час занять різними видами спорту : навч. посібник. Дніпропетровськ: «Вета», 2015. 111 с.
5. Ніканоров О. К. Проблема травматизму в ігрових видах спорту та перспективи використання засобів фізичної реабілітації. *Спортивна медицина*. 2015. № 1–2. С. 82–87.
6. Левенець В. Актуальні питання спортивного травматизму. *Спортивна медицина*. 2004. №1–2. С. 84–90.
7. Степаненко О. С., Томин Л. В., Ольховик А. В., Мордвінова І. В. Аналіз травматизму в спорті та шляхи його попередження. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2019. Т. 4, № 1. С. 320–324.
8. Травматизм у спорті. URL: <http://formula-rukhu.com.ua/injury-in-sport/>
9. Lievers W. B., Goggins K. A., Adamic P. Epidemiology of Foot Injuries Using National Collegiate Athletic Association Data From the 2009-2010 Through 2014-2015 Seasons. *J Athl Train*. 2020. 55 (2). P. 181–187.
10. Мовчан В. П. Проблема травматизму в спорті та його профілактика. *Молодий вчений*. 2018. №4.2(56.2). С. 207–211.
11. Хіменес Х. Р. Травматизм у спорті. Лекція з навчальної дисципліни «Спорт вищих досягнень». Львівський державний університет фізичної культури. URL: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/3741>
12. Страхування: підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. С. С. Осадець, д.е.н., проф. Вид. 2-ге., перероб. і доп. Київ : КНЕУ, 2002. 528 с.
13. Базилевич В. Д. Сучасна парадигма страхування: сутність і протиріччя. *Фінанси України*. 2007. № 9. С. 42–50.
14. Кнейслер О. В. Теоретична концептуалізація страхування. *Світ фінансів*. 2009. №1 (18). С. 119–126.
15. Остапенко О. М. Страховий захист: сутнісний аспект. *Вісник Сумського державного університету. Сер. : Економіка*. 2013. № 2. С. 78–84.
16. Чернявская Е. Ю., Перфильева И. В. Особенности развития страхования в сфере физической культуры и спорта. *Бизнес. Образование. Право*. 2018. № 3 (44). С. 210–216.
17. Тихонова М. А. Види страхування у сфері фізичної культури і спорту. *Право і безпека*. 2011. № 1 (38). С. 234–239.
18. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.

19. Правила спортивних змагань з альпінізму : Затверджено Наказом Міністерства молоді та спорту України 23 жовтня 2018 року № 4894. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1307-18>
20. Правила спортивних змагань з лижних гонок : Затверджено Наказом Міністерства молоді та спорту України 03 червня 2019 року № 2818. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-19>
21. Правила спортивних змагань з санного спорту : Затверджено Наказом Міністерства молоді та спорту України 03 червня 2019 року № 2798. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0659-19>
22. Правила спортивних змагань з тайландського боксу Муей Тай: Затверджено Наказом Міністерства молоді та спорту України 01.04.2013 № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0604-13>
23. Правила спортивних змагань з літакового спорту (вищий пілотаж на поршневих літаках) : Затверджено Наказом Міністерства молоді та спорту України 14 вересня 2018 року № 4288. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1158-18>
24. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>
25. Порядок та умови обов'язкового державного страхування спортсменів вищих категорій : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 1995 р. № 378. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/378-95-п>
26. Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні : Закон України від 14.09.2000 № 1954-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1954-14>.
27. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фізкультурно-спортивної реабілітації та спорту осіб з інвалідністю : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 2 березня 2011 р. № 198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-2011-п>.
28. Кирилюк І. М. Безпека у туризмі як чинник сталого розвитку туризму. *Освіта і наука у сфері національної безпеки: проблеми та пріоритети розвитку* : збірник матеріалів III міжнародної науково-практичної конференції / 14 червня 2019 р., м. Острог. Київ. ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2019. С. 157–160.
29. Чвертко Л. А., Демченко Т. А. Страхування туристичних ризиків: проблеми теорії та практики. *Економічні горизонти*. 2018. № 1(4). С. 67–75.
30. Токарева В. О. Правове регулювання страхування спортсменів. *Часопис цивілістики*. 2020. № 38. С. 52–57.

31. От ног Криштиану Роналду до усов Мерви Хьюза: рейтинг самых дорогостоящих страховок спортсменов. *HELLO!*
URL: <https://ru.hellomagazine.com/figura/fitnes-i-sport/31285-ot-nog-krishtianu-ronaldu-do-usov-mervi-khyuza-reyting-samykh-dorogostoyashcikh-strakhovok-sportsmenov.html>
32. Чвертко Л. А., Вінницька О. А., Корнієнко Т. О. Стан та проблеми розвитку туристичного страхування в Україні. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2020. Вип.16. Т.1. С. 58–67.